

DEMOGRAPHY AND SOCIAL POLICY: THE EU EXPERIENCE AND PERSPECTIVES OF THE BLACK SEA REGION

Надточій А. О., доцент

*Харківський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління
при Президентові України
м. Харків, Україна*

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-018-6-24>

РІВЕНЬ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК ЧИННИК МОТИВАЦІЇ УЧАСТІ У СИСТЕМІ ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ

Сьогодні в Україні тривають перманентні реформи, в тому числі і пенсійна, внаслідок якої змінюються параметри діючої пенсійної системи (вік виходу на пенсію для жінок, мінімальний страховий стаж), що негативно відбивається на очікуваннях громадян щодо власної пенсії і їхньої мотивації участі у ній.

Принцип побудови солідарного рівня пенсійної системи, за яким працює Пенсійний фонд України, передбачає розподіл внесків (частини єдиного соціального внеску), які зібрано з працюючого населення і розподіл їх між нинішнім поколінням пенсіонерів. Цей рівень пенсійної системи працює добре, коли працюючих більше, ніж пенсіонерів. Станом на 01.01.2020 р. в Україні 17,3 млн. осіб у працездатному віці, що входять до складу робочої сили, і 11,2 млн. пенсіонерів. Тобто на 1 одного пенсіонера припадає 1,58 людей працездатного віку. Якщо б усі особи працездатного віку були офіційно працевлаштовані і отримували принаймні мінімальну заробітну плату (5000 грн.), то з неї роботодавець сплатив би 22% ЄСВ (1100 грн.), з яких у Пенсійний фонд надійшло б 97,25%, тобто 1069 грн.

Якщо зібрані кошти рівномірно перерозподілити між 11,2 млн. пенсіонерів, то кожен з них у середньому отримав би 1623 грн. Що менше ніж прожитковий мінімум для непрацездатних (1712 грн.).

Проте сьогодні рівень середньої пенсії, за даними Пенсійного фонду України, складає 3393 грн. Це майже вдвічі більше, ніж при попередньому розрахунку.

Відомо, що середній розмір заробітних плат в Україні у червні 2020 р. складав 11579 грн. Тож, якби всі 17,2 млн. сплатили внески з середньої заробітної плати, то середній розмір пенсійної виплати (за попередньою логікою розрахунків) складав би 3912 грн.

За інформацією Державної фіскальної служби України станом на 01.04.2020 р. середньооблікова чисельність застрахованих осіб (тобто осіб, за яких сплачується ЄСВ роботодавцями) становила 10,3 млн. осіб [1]. Якщо б за цих 10,3 млн. осіб роботодавці сплатили ЄСВ у розрахунку з середньої заробітної плати, то середня пенсійна виплата склала б 2342 грн. Ця сума (2342 грн.) складає 69% від середньої пенсійної виплати.

Цей відсоток (69%) корелюється з відсотком (62%) власних доходів Пенсійного фонду [2], який закладено у бюджет фонду на 2020 р. Адже власні доходи Пенсійного фонду складаються на 90% від надходжень єдиного соціального внеску.

Якщо звести дані Пенсійного фонду України про кількість пенсіонерів і дані Державної фіскальної служби про кількість застрахованих осіб, то виходить, що на одного пенсіонера припадає 0,9 застрахованих осіб.

В Україні досить гостро стоїть проблема низького пенсійного забезпечення. Так, за даними пенсійного фонду України, 45,9% пенсіонерів в середньому отримують 2348 грн. [3]. Співвідношення розмірів пенсій по видах пенсій наведено на рис. 1. За базу порівняння прийнято прожитковий мінімум (1712 грн. на 01.07.2020 р.), який є офіційною абсолютною межею бідності в Україні.

Рис. 1. Співвідношення розмірів пенсій до прожиткового мінімуму для непрацездатних за видами призначених пенсій, станом на 01.07.2020 р.

За даними рис. 1 видно, що розмір пенсій, призначених на загальних умовах, не перевищують двох прожиткових мінімумів. Найбільша (75%) питома вага за видами призначених пенсій – це пенсії за віком. Їх отримує 8,4 млн. людей, а середній розмір пенсії за віком складає 3413,73 грн. (близько 120 дол. США). Такий розмір пенсійного забезпечення не стимулює працездатне населення до участі у пенсійному страхуванні, і якщо є можливість уникати такої участі, то люди роблять вибір на користь сьогоdnішнього споживання, особливо в умовах низьких доходів.

Для збільшення рівня пенсійного забезпечення необхідно, на нашу думку, перш за все збільшувати кількість застрахованих осіб. Адже людей працездатного віку (15-59 років), відповідно до розрахунків, Державна служба статистики показує станом на 01.01.2020 р. 25,2 млн. осіб (всього 41,9 млн. осіб – 6,8 млн. осіб (у віці 0-15) – 9,9 млн. осіб (у віці 60 і старше). Виходить, що із 25,2 млн. осіб працездатного віку лише 17,4 млн. (або 69%)

входять до складу робочої сили (тобто є або зайнятими або безробітними). Із 17,4 млн. робочої сили 15,9 млн. осіб є зайнятими, а осіб за яких сплачують внески на соціальне страхування – лише 10,3 млн. осіб (64,8%). Виникає питання де решта 5,6 млн. осіб? При цьому Державна служба статистики оцінює рівень неформальної зайнятості на рівні 20,6% від загальної кількості зайнятого населення у віці 15-70 років, що складає 3,3 млн. осіб [4]. Ця цифра (3,3 млн.) складається з 1,4 млн. осіб зайнятих за наймом, і 1,9 млн. осіб самозайнятих.

Саме особи, які зайняті неформально, без відображення їх у звітності, та ті особи, які працюють офіційно, проте левову частку заробітної плати отримують у конверті, – є тими людьми, мотивуючи яких до участі у загальнообов'язковому пенсійному страхуванні можна підняти рівень пенсійного забезпечення.

Мотивувати до участі у пенсійному страхуванні можна, з одного боку, високими виплатами у пенсійному віці, а з іншого боку, підвищуючи рівень доходів працюючих, щоб людям вистачало на сьогоднішні потреби.

Крім того, надходження до Пенсійного фонду можна збільшити збільшивши максимальну величину бази нарахування єдиного внеску, яка на сьогодні складає 15 розмірів мінімальної заробітної плати. Так, у 2019 р. різниця між загальним фондом оплати праці і тим, на який нараховується єдиний соціальний внесок, складала 50 млрд. грн [4]. Ця сума заробітних плат, на яку не нараховуються єдиний соціальний внесок. Таким чином недоотримано ЄСВ у розмірі 11 млрд. грн.

Також не слід забувати, що Пенсійний фонд України працює за принципом солідарності поколінь, тому він і є солідарним рівнем пенсійної системи. Тож плекаючи у людей відчуття єдності, солідарності, відчуття спільної відповідальності за рівень життя наших пенсіонерів можна досягти також відчутного покращення. Адже зараз урядом навпаки втілюється у масову свідомість принцип субсидіарності, що кожен відповідальний за своє майбутнє, за рівень свого статусу, в тому числі і на пенсії.

Принцип особистої відповідальності, на нашу, спрацює в тому суспільстві, де люди своєю працею можуть досягти гідного рівня життя. А у суспільстві, де існує соціальна несправедливість, присутня надмірна диференціація доходів, де більшість статків походять від незаконного збагачення, а переважна більшість населення навіть працюючого населення знаходиться на межі бідності, неможливо все перекласти на особисту відповідальність людини. Необхідно, щоб держава втручалась в процеси перерозподілу доходів в інтересах суспільства.

Література:

1. Основні показники за сплати ЄСВ за 1 квартал 2020 р. URL: <https://pon.org.ua/novyny/7945-osnovn-pokazniki-z-splati-yesv-za-1-kvartal.html> (дата звернення: 13.12.2020).
2. Бюджет Пенсійного фонду України на 2020 р. Постанова Кабінету Міністрів України від 24.01.2020 р. № 22. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/22-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 14.12.2020).
3. Дані про середній розмір пенсії станом на 01.07.2020 р. Інформаційна сторінка вебпорталу Пенсійного фонду України. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2123698-dani-pro-serednij-rozmir-pensiyi-stanom-na-01-07-2020/> (дата звернення: 13.12.2020).
4. Неформально зайняте населення за статтю, місцем проживання та статусом зайнятості у 2020 р. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 20.12.2020).
5. Зведена інформація показників єдиного внеску на загальнообов'язкове держане соціальне страхування. URL: <https://pon.org.ua/novyny/7676-osnovn-pokazniki-z-splati-yesv-za-2019-rk.html> (дата звернення: 20.12.2020).